

Ihmisoikeudet YK:ssa

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Sisältö

- I.** Yhdistyneet kansakunnat
- II.** Ihmisoikeusjärjestelmän ydin: "International Bill of Human Rights"
- III.** YK:n "temaattiset" ihmisoikeussopimukset
- IV.** Ei-sitovat ihmisoikeusasiakirjat
- V.** Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvonta YK:ssa
- VI.** YK:n ihmisoikeusneuvosto
- VII.** YK:n ihmisoikeusvaltuutettu
- VIII.** YK ja kansalaisyhteiskunta

The background of the slide features a large, textured, bronze-colored United Nations emblem. It consists of a world map with latitude and longitude lines, surrounded by a laurel wreath. The emblem is set against a dark, textured background.

I. OSA

Yhdistyneet kansakunnat

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Yhdistyneet kansakunnat

- Perustettu vuonna 1945
- 193 jäsenmaata
- Suomi jäseneksi 1955
- Keskeisimpiä toimielimiä: yleiskokous, turvallisuusneuvosto, talous- ja sosiaalineuvosto (ECOSOC), kansainvälinen tuomioistuin, sihteeristö sekä YK:n alajärjestöt, rahastot ja ohjelmat
- YK:n piirissä on solmittu satoja sopimuksia, joista keskeiset ihmisoikeussopimukset muodostavat vain murto-osan
- Globaali järjestelmä
 - ▶ sopimuksilla on suuri vaikuttavuus maailmanlaajuisesti

YK:n peruskirja

- Järjestön perustamisasiakirja
- Määrittelee kansainvälisten suhteiden pääperiaatteet sekä järjestön rakenteen, periaatteet ja päämäärät
- YK:n kolme pilaria perustuvat YK:n peruskirjaan (artikla 1)
 1. Rauha ja turvallisuus
 2. Kehitys
 3. Ihmisoikeudet
- Ihmisoikeudet ovat siis yksi YK:n toiminnan perusperiaatteista
- Pilarit ovat yhteydessä toisiinsa ja toisistaan riippuvaisia

YK-asiakirjojen oikeudellinen velvoittavuus

- YK:n piirissä on laadittu sekä oikeudellisesti velvoittavia että ei-sitovia ihmisoikeusasiakirjoja
- ”Kova” ja ”pehmeä” laki (engl. hard law vs. soft law)
- Oikeudellisesti velvoittavat asiakirjat sitovat sopimusosapuolia ja niiden toimeenpanoa valvotaan
- Oikeudellisesti velvoittavia YK-asiakirjoja ovat:
 - Peruskirja
 - Sopimukset
 - Turvallisuusneuvoston peruskirjan VII-luvun mukaiset päätökset
 - Kansainvälisen tuomioistuimen päätökset (velvoittavat tapauksen osapuolia)
 - Valtioita velvoittavat ainoastaan ne sopimukset, joiden osapuoli valtio on
- Ei-sitovia asiakirjoja ovat mm. julistukset, yleiskokouksen päätöslauselmat, pääsihteerin suositukset ja sopimusvalvontaelinten yleiskommentit

II. OSA

Ihmisoikeusjärjestelmän ydin: "International Bill of Human Rights"

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

International Bill of Human Rights

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

KP-sopimus

TSS-sopimus

Muodostavat YK:n ihmisoikeusjärjestelmän ytimen,
johon muut sopimukset perustuvat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

- Hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa v. 1948
- Kysymys julistuksen oikeudellisesta velvoittavuudesta on jossain määrin avoin
- Julistus on joka tapauksessa moraalisesti, normatiivisesti ja historiallisesti erittäin tärkeä asiakirja, sillä sen ovat hyväksyneet kaikki YK:n jäsenvaltiot
- Julistuksen oikeudet on vahvistettu sitovissa ihmisoikeussopimuksissa

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen tarkoitus

”YLEISKOKOUS antaa TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi, pitäen alati mielessään tämän julistuksen, valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvin kansallisin ja kansainvälisin toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.”

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sisältö

- Yhteensä 30 artiklaa, jotka tunnustavat kaikille ihmisille kuuluvat perusvapaudet ja oikeudet
 - **1. artikla:** Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.
 - **2. artikla:** Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.
 - **30. artikla:** Mitään tässä julistuksessa ei saa tulkita niin, että valtio, ryhmä tai yksityinen henkilö voi sen perusteella katsoa oikeudekseen tehdä sellaista, mikä voisi hävittää tässä määriteltyjä oikeuksia ja vapauksia.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus)

- *International Covenant on Civil and Political Rights*
- Hyväksytty 1966, kansainvälisesti voimaan 1976, Suomen osalta voimaan 1976
- Valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista (1966)
- Kuolemanrangaistuksen poistamisesta tehty toinen valinnainen pöytäkirja (1989, Suomen osalta voimaan 1991)
- Toimeenpanoa valvoo YK:n ihmisoikeuskomitea
- Syrjimättömyys, **2. artikla:**
 - *"Jokainen sopimusvaltio sitoutuu kunnioittamaan ja takaamaan jokaiselle alueellaan olevalle ja oikeuspiiriinsä kuuluvalla yksilöllä tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää."*

KP-sopimuksen takaamat oikeudet

- Kansojen itsemääräämisoikeus
- Oikeus elämään
- Oikeus olla joutumatta kidutetuksi tai julman, epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen kohteeksi
- Orjuuden ja maaorjuuden kieltö
- Oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen
- Vapautensa menettäneiden oikeus inhimilliseen kohteluun
- Vangitsemisen kieltö sen perusteella, ettei joku kykene täyttämään sopimusvelvoitettaan
- Vapaus liikkua ja valita asuinpaikkansa
- Mielivaltaisten karkotusten kieltö
- Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin
- Taannehtivan rikoslain kieltö
- Oikeus henkilöllisyyteen
- Oikeus yksityis- ja perhe-elämään
- Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus
- Mielipiteen- ja sananvapaus
- Oikeus vapauteen sotaan yllyttävästä propagandasta sekä kansallisen, rotu- tai uskonnollisen vihan puoltamisesta
- Kokoon-tumis- ja yhdistymisvapaus
- Oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe
- Lasten oikeus erityissuojeluun
- Oikeus ottaa osaa yleisten asioiden hoitoon
- Oikeus oikeudelliseen yhdenvertaisuuteen ja syrjinnän kieltö
- Kansallisten vähemmistöjen oikeus nauttia omasta kulttuurista ja kielestä

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus)

- *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*
- Hyväksytty 1966, voimaan 1976, Suomen osalta voimaan 1976
- Valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista (2008, Suomen osalta voimaan 2014)
- Toimeenpanoa valvoo taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (TSS-komitea)
- Sisältää KP-sopimuksen tavoin yleisen syrjintäkiellon (artikla 2.2)
- TSS-oikeuksille on ominaista progressiivinen toteutuminen
 - Komitean mukaan minimitaso on kuitenkin turvattava
- Artikla 2.1:
 - *”Jokainen tämän yleissopimuksen sopimusvaltio sitoutuu sekä erikseen että varsinkin talouden ja tekniikan alalla kansainvälisen avun ja yhteistoiminnan kautta täysimääräisesti käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ryhtymään toimenpiteisiin kaikin soveltuvin keinoin ja varsinkin lainsäädäntötoimenpitein tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksiensa toteuttamiseksi asteittain kokonaisuudessaan.”*

TSS-sopimuksen turvaamat oikeudet

- Kansojen itsemääräämisoikeus
- Oikeus hankkia toimeentulo vapaasti valitsemallaan tai hyväksymällään työllä
- Oikeus nauttia oikeudenmukaisista ja suotuisista työoloista
- Oikeus muodostaa ammattiyhdistyksiä ja liittyä ammattiyhdistykseen sekä lakko-oikeus edellyttäen, että sitä käytetään asianomaisen valtion lainsäädännön mukaisesti
- Oikeus sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaan luettuna
- Oikeus perhe-elämän suojaan sekä odottavien/vastasynnyttäneiden äitien ja lasten ja nuorten erityissuojelu
- Oikeus saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen
- Oikeus nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä
- Oikeus koulutukseen
- Oikeus ottaa osaa kulttuurielämään
- Oikeus päästä osalliseksi tieteen kehityksen ja sen soveltamisen eduista
- Oikeus nauttia tieteellisten, kirjallisten tai taiteellisten tuotteidensa henkisille ja aineellisille eduille suodusta suojasta

A photograph of a young woman with blonde hair tied back, wearing a dark blue hospital gown, holding a newborn baby wrapped in a pink checkered cloth. She is looking down at the baby with a gentle expression. The background shows a hospital room with white metal bed frames and a yellow wall.

III. OSA

YK:n "temaattiset" ihmisoikeussopimukset

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

1

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus

- *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Hyväksytty 1965, voimaan 1969, Suomen osalta voimaan 1970
- Ensimmäinen kansainvälisesti voimaan tullut YK:n ihmisoikeussopimus
- Nykyään rotujen määrittelyä ei pidetä biologisesti perusteltuna
- Toimeenpanoa valvoo rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD-komitea)

Rotusyrjinnän määritelmä

“Tässä yleissopimuksessa tarkoittaa käsite “rotusyrjintä” kaikkea rotuun, ihonväriin syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla.”

(CERD, 1. artikla)

Rotusyrjinnän vastaisen sopimuksen sisältö

- Kieltää rotusyrjinnän, rotuerottelun ja apartheidin sekä tuomitsee rotusyrjintään perustuvat järjestöt, propagandatoiminnan ja väkivallan sekä rotuvihan ja syrjinnän yllyttämisen. Tällainen toiminta tulee kieltää lailla.
- Sopimuspuolten tulee taata jokaiselle rotuun, ihonväriin tai kansalliseen tahi etniseen alkuperään katsomatta yhdenvertaisuus lain edessä sekä yhtäläiset oikeudet
- Sopimuspuolten tulee taata tehokas suoja ja oikeuskeinot rotusyrjintänä pidettäviä tekoja vastaan
- Valtioiden tulee ryhtyä välittömiin ja tehokkaisiin toimiin rotusyrjintään johtavien ennakkoluulojen poistamiseksi sekä kansojen ja rodullisten tai etnisten ryhmien välisen ymmärtämyksen, suvaitsevuuden ja ystävyyden edistämiseksi

2

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus

- *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)*
- Hyväksytty 1979, voimaan 1981, Suomen osalta voimaan 1986
- Valinnainen pöytäkirja yksilövalituksista (1999, Suomen osalta voimaan 2001)
- Toimeenpanoa valvoo naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea)

Naisten syrjinnän määritelmä

”Tässä yleissopimuksessa “naisten syrjintä” tarkoittaa kaikkea sellaista sukupuolen perusteella tapahtuvaa syrjintää, poissulkemista tai rajoittamista, jonka vaikutus tai tarkoitus on heikentää naisille -- miesten ja naisten tasa-arvon pohjalta ja siviilisäädystä riippumatta -- kuuluvien yhtäläisten ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai toteuttamista poliittisella, taloudellisella, yhteiskunnallisella, sivistyksellisellä, kansalaisoikeuksiin liittyvällä tai muilla aloilla, tai mitätöidä nämä oikeudet.”

(CEDAW, 1. artikla)

Naisten oikeuksien sopimuksen sisältö

- Sopimuspuolet sitoutuvat edistämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja poistamaan kaikenlaista naisiin kohdistuvaa syrjintää sekä takaamaan naisille kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet tasa-arvoisesti miesten kanssa
- Säännöksiä mm. oikeudellisesta tasa-arvosta, kansalaisuudesta, koulutuksesta, työelämään osallistumisesta, avioliitosta ja perhesuhteista, terveydenhuollosta, poliittisista ja taloudellisista oikeuksista, maaseudulla asuvista naisista sekä naisten kaupan ja prostituution ehkäisemisestä
- Väliaikaiset erityistoimet tasa-arvon saavuttamiseksi eivät ole syrjintää
- Syrjiviin ennakkoluuloihin ja tapoihin puuttuminen

3

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus

- *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*
- Hyväksytty 1984, voimaan 1987, Suomen osalta voimaan 1989
- Toimeenpanoa valvoo kidutuksen vastainen komitea (CAT-komitea)
- Sopimuspuolten tulee ryhtyä tehokkaisiin toimiin kidutuksen ehkäisemiseksi ja kriminalisoimiseksi
- Kidutus ei ole sallittua missään olosuhteissa
- Mahdollistaa laajan syyteoikeuden kidutustapauksissa
- Henkilöä ei saa karkottaa maahan, jossa hän voi joutua kidutetuksi (*non-refoulement* eli palautuskielto)
- Universaaliperiaate (*universal jurisdiction*): sopimusvaltion tulee joko asettaa alueellaan oleskeleva kidutukseen syylistynyt henkilö syytteeseen tai luovuttaa tämä toiseen valtioon syyttämistä varten
- Hyvitykset uhreille

Kidutuksen määritelmä CAT-sopimuksessa

*”Tässä yleissopimuksessa ’kidutuksella’ tarkoitetaan **kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä** tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkälaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti. Kidutusta ei ole sellainen kipu tai kärsimys, joka saa alkunsa pelkästään laillisista seuraamuksista, joko niihin kuuluvana tai niihin liittyvänä.”*

Kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnainen pöytäkirja (OPCAT)

- Valinnainen pöytäkirja kansallisesta ja kansainvälisestä valvontajärjestelmästä (2002, Suomen osalta voimaan 2014)
- Pöytäkirjalla perustettiin kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemistä käsittelevä kidutuksen vastaisen komitean alakomitea
 - Tekee tarkastuksia paikkoihin joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä henkilöitä, ja antaa sopimusvaltioille suosituksia vapautensa menettäneiden henkilöiden suojelusta kidutusta ja muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta vastaan
- Suomen kansallinen valvontaelin: eduskunnan oikeusasiamies
 - Tehtävänä on tehdä tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä henkilöitä

4

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS)

- *Convention on the Rights of the Child (CRC)*
- Hyväksytty 1989, voimaan 1990, Suomen osalta voimaan 1991
- Toimeenpanoa valvoo lapsen oikeuksien komitea (CRC, suom. LOS-komitea)
- Valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (2000, Suomen osalta voimaan 2012)
- Valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin (2000, Suomen osalta voimaan 2002)
- Valitusmenettelyä koskeva valinnainen pöytäkirja (2011, Suomen osalta voimaan 2016)
- Eniten ratifiointeja kaikista YK:n ihmisoikeussopimuksista
- Sopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö

Sopimus turvaa kaikille lapsille mm. oikeuden elämään, nimeen, kansalaisuuteen ja henkilöllisyyteen, ajatuksen-, omantunnon- ja

- uskonnonvapauden, oikeuden yksityisyyteen, oikeuden nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta, oikeuden sosiaaliturvaan ja riittävään elintasoon, oikeuden opetukseen sekä oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan

Neljä yleistä periaatetta: syrjimättömyys (artikla 2), lapsen edun

- huomioiminen (artikla 3), oikeus elämään ja kehittymiseen (artikla 6) ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (artikla 12)

- Vanhempien kasvatust vastuu ja oikeudet

- Vammaisten ja vähemmistöihin kuuluvien lasten sekä pakolaislasten oikeudet

Lapsella on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen

- ja valtiolla on velvollisuus suojella lasta väkivallalta, laiminlyönniltä ja hyväksikäytöltä

5

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

- *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*
 - Hyväksytty 2006, voimaan 2008, Suomen osalta voimaan 2016
 - Lisäpöytäkirja yksilövalituksista (2006)
 - Toimeenpanoa valvoo vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea)
- Artikla 33.2: sopimusvaltioiden tulee perustaa tai nimetä rakenne, jonka avulla edistetään, suojellaan ja seurataan tämän yleissopimuksen täytäntöönpanoa
- Kyseinen rakenne on Suomessa Ihmisoikeuskeskuksen, sen valtuuskunnan ja eduskunnan oikeusasiamiehen muodostama kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Vammaisuuden määritelmä CRPD:ssä

”Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”

CRPD:n periaatteet

- Tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista
- Yleiset periaatteet:
 - henkilöiden synnynnäisen arvon, itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen
 - syrjimättömyys ja miesten ja naisten välinen tasa-arvo
 - täysimääräinen ja tehokas **osallistuminen** ja osallisuus yhteiskuntaan
 - erilaisuuden kunnioittaminen
 - mahdollisuuksien yhdenvertaisuus
 - esteettömyys ja saavutettavuus
 - vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.
- "Nothing about us without us!"

6

Kansainvälinen yleissopimus kaikkien ihmisten suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamisilta

- *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (CPED/CED)*
- Hyväksytty 2006, voimaan 2010
- Suomi allekirjoitti sopimuksen 2007; ratifiointiprosessi on kesken
- Toimeenpanoa valvoo tahdonvastaisia katoamisia käsittelevä komitea (CED-komitea)

Tahdonvastainen katoaminen on valtion toimeenpanema tai sen toimeksiannosta tai suostumuksesta tehty pidätys, vangitseminen, sieppaus tai muu vapaudenriisto, jonka jälkeen vapaudenriistoa ei tunnusteta tai henkilön kohtalo tai olinpaikka salataan, minkä seurauksena henkilö on oikeussuojan ulottumattomissa

- Tahdonvastaisia katoamisia ei sallita missään tilanteessa

7

Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojaamista koskeva yleissopimus

- *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (ICMW)*
- Hyväksytty 1990, voimaan 2003
- Suomi ei ole ratifioimassa sopimusta, sillä Suomen kanta on, että Suomen lainsäädännössä ei erotella siirtotyöntekijöitä muista maahanmuuttajista, ja heitä suojaavat samat perustuslain ja Suomen ratifioimien ihmisoikeussopimusten takaamat oikeudet kuin muitakin maahanmuuttajia
- Yksikään EU-maa ei ole ratifioinut sopimusta
- Toimeenpanoa valvoo siirtotyöläisten oikeuksia käsittelevä komitea (CMW-komitea)
- Siirtotyöläiset ovat usein erittäin haavoittuvassa asemassa; sopimus suojaa siirtotyöläisiä ja näiden perheitä hyväksikäytöltä ja takaa heidän oikeutensa.

Myös muut YK-sopimukset ovat tärkeitä ihmisoikeuksien suojan kannalta

- Esimerkiksi:
 - YK:n yleissopimus kansanmurhan estämiseksi (yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi 1948)
 - Orjuuden kieltoa koskevat sopimukset (orjuutta koskeva kansainvälinen yleissopimus 1926 sekä lisäsopimus orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamisesta 1953)
 - Geneven pakolaissopimus (pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 1951 ja sen pöytäkirja 1967)
 - Ns. Palermon lisäpöytäkirja koskien ihmiskauppaa (kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta 2000)

Sopimusjärjestelmän kattavuus

- Sopimukset koskevat valtion vastuuta turvata ihmisoikeudet kansallisella lainsäädännöllä
 - ↔ Yksilöiden väliset suhteet ja ei-valtiollisten toimijoiden ihmisoikeusvastuu?
- Onko teemojen kattavuus riittävä?
 - Ikääntyneet henkilöt
 - Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat
 - Oikeus kehitykseen
 - Oikeus rauhaan
- Uusien sopimusten laatiminen voi olla erittäin työlästä
 - Vaikeat neuvottelut
 - Kompromissit voivat vesittää sopimuksen sisällön
 - Olemassa olevien valvontamekanismien aliresursointi
 - Sopimusjärjestelmän pirstaloituminen

A photograph of two men in business suits sitting at a wooden table, engaged in a conversation. The man on the left has a beard and is gesturing with his hands. The man on the right is older and has his hands clasped. They are in an office setting with a large window in the background. A semi-transparent dark banner is overlaid across the middle of the image, containing the title text.

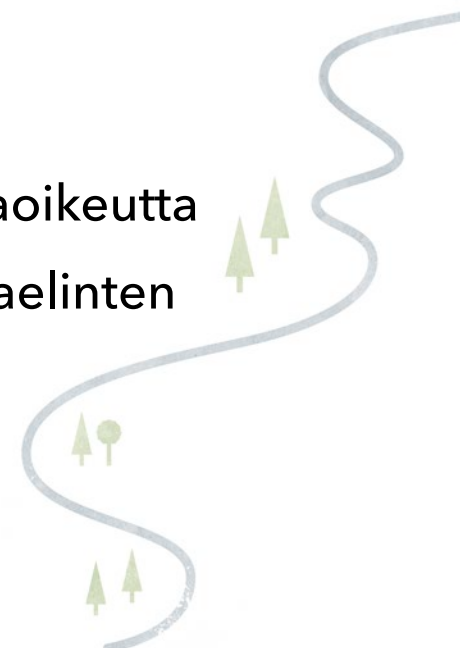
IV. OSA

Ei-sitovat ihmisoikeusasiakirjat

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ei-sitovat ihmisoikeusasiakirjat

- Vaikka kyseiset asiakirjat eivät velvoita YK:n jäsenvaltioita tai allekirjoittajamaita, niillä voi olla suuri merkitys ihmisoikeusjärjestelmän kehityksessä.
- Täydentävät oikeudellisesti velvoittavia sopimuksia
- Voivat olla mukana luomassa sitovaa kansainvälistä tapaoikeutta
- Auttavat sopimusten tulkinnassa (esim. sopimusvalvontaelinten yleiskommentit)
- "Moraaliset velvoitteet"
- Menevät usein pidemmälle kuin sitovat asiakirjat
- Synnyttävät uusia normeja
- Voivat ennen pitkää johtaa velvoittavien sopimusten syntyyn

Esimerkkejä

- YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet (2011)
 - Ei sitova mutta silti erittäin merkittävä asiakirja
 - Johtava asema yritysten ihmisoikeusvastuuta määrittelevänä asiakirjana
 - Selventävät valtion velvollisuuksia yritysten ihmisoikeusvastuun alueella
 - Perusperiaatteita ja ohjaavia periaatteita
- Vammaisten henkilöiden oikeudet
 - Vammaisten oikeuksien julistus 1975
 - YK:n vammaisten henkilöiden vuosikymmen 1981-1992
 - Vammaisia henkilöitä koskeva yleismaailmallinen toimintaohjelma 1982
 - Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet 1993
 - TSS-komitean vammaisia henkilöitä koskeva yleiskommentti 1994
 - Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 2006

- YK:n ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta koskeva julistus (2011)
 - 1 artikla: Jokaisella on oikeus olla tietoinen kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista sekä etsiä ja saada tietoa niistä, ja jokaisella tulisi olla pääsy ihmisoikeuskasvatuksen piiriin.
 - Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus on ihmisoikeus!
 - Julistuksen mukaan opetuksen tulee sisältää tietoa ihmisoikeuksiin liittyvistä arvoista, normeista ja periaatteista sekä mekanismeista
 - Lisäksi opetuksen tulee tapahtua ihmisoikeuksien kautta, eli sekä oppijoiden että opettajien/kasvattajien oikeuksia kunnioittavalla tavalla (toimintaympäristö) ja sen tulee voimaannuttaa ihmisiä omien oikeuksien käyttöön ja toisten oikeuksien puolustamiseen

V. OSA

Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvonta YK:ssa

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

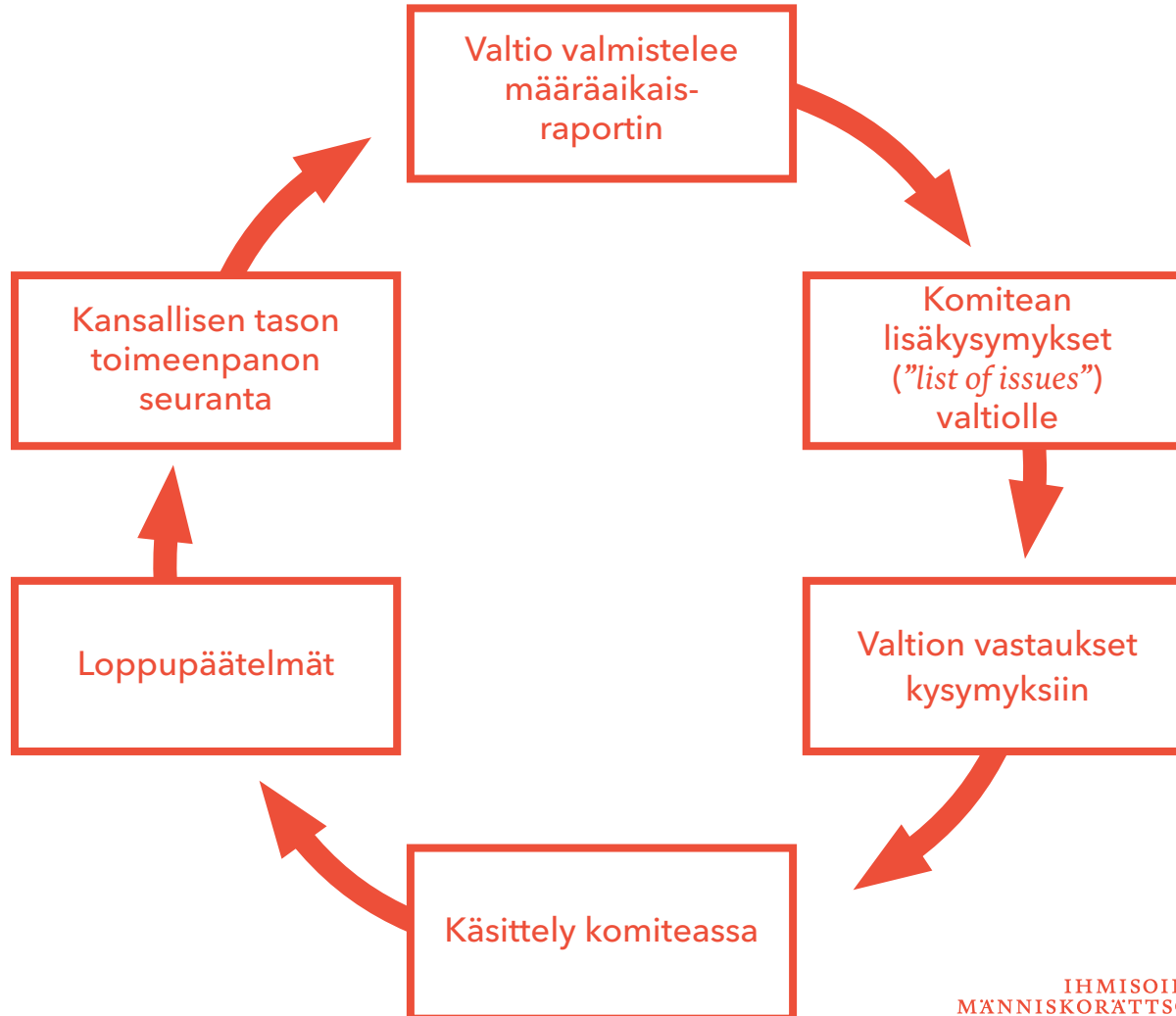
Sopimusvalvontaelimet

- Valvovat sopimusvelvoitteiden toimeenpanoa
- Jäsenet ovat itsenäisiä asiantuntijoita, jotka sopimusvaltiot valitsevat määräajaksi
- Kokoontuvat 2-3 kertaa vuodessa
- Toimintatavat
 - Määräaikaisraporttien käsittely
 - Yleiskommentit ja suositukset
 - Yksilövalitukset
 - Lisäksi osalla tutkintamenettely, mikäli valtion epäillään loukanneen sopimusta, jos valtio on antanut ko. komitealle tähän toimivallan. Tutkintamenettelyt ovat melko harvinaisia.
 - Valtioiden yleensä myös mahdollista tehdä valitus toisista sopimusvaltioista, mutta mekanismia ei ole käytetty YK-tasolla

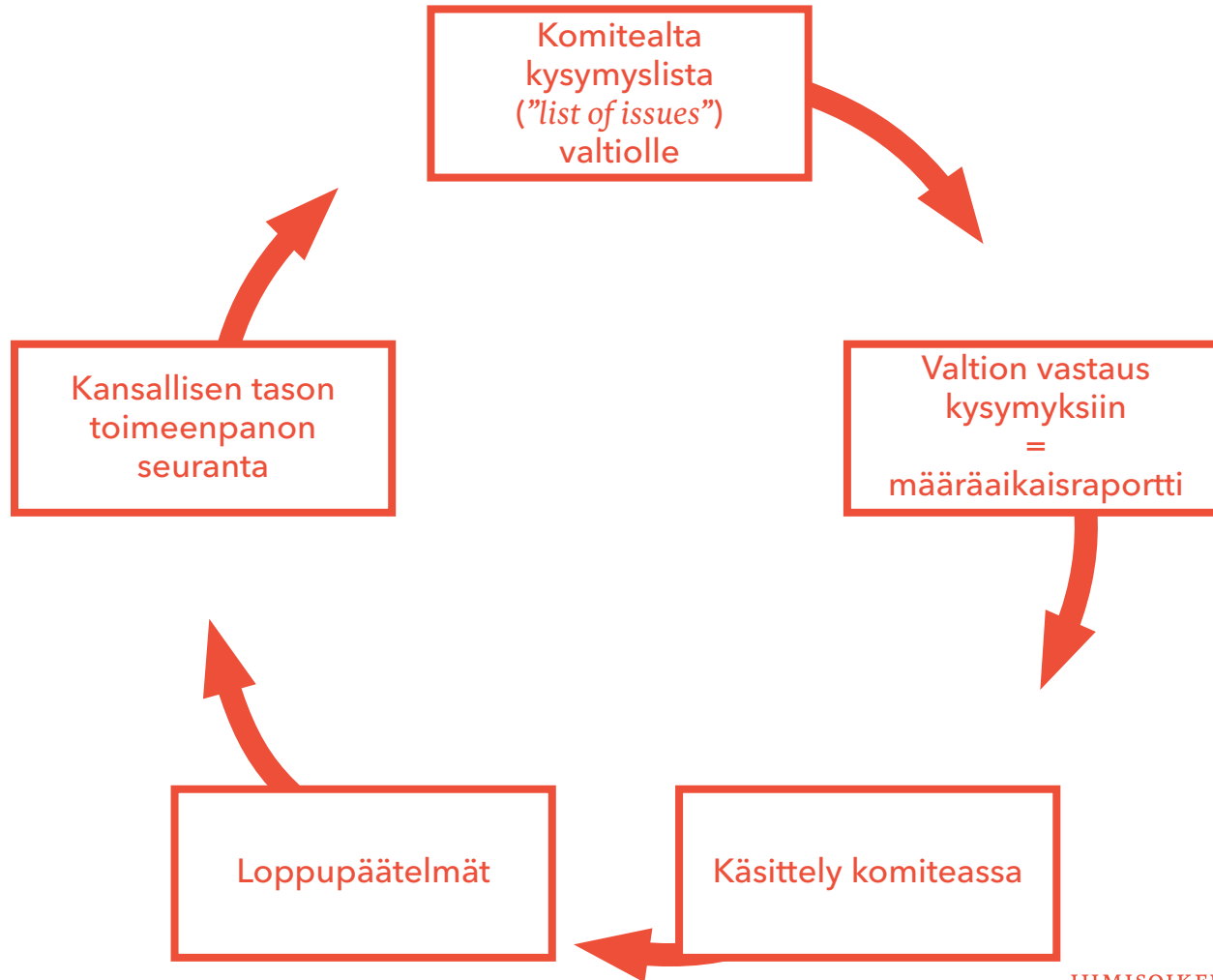
Lista YK:n sopimusvalvontaelimistä

- Ihmisoikeuskomitea (*Human Rights Committee*, valvoo KP-sopimusta)
- Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (*Committee on Economic, Social and Cultural Rights*)
- Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (*Committee on the Elimination of Racial Discrimination*)
- Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (*Committee on the Elimination of Discrimination against Women*)
- Kidutuksen vastainen komitea (*Committee against Torture*)
- Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemistä käsittelevä alakomitea (*Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- Lapsen oikeuksien komitea (*Committee on the Rights of the Child*)
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (*Committee on the Rights of Persons with Disabilities*)
- Tahdonvastaisia katoamisia käsittelevä komitea (*Committee on Enforced Disappearances*)
- Siirtotyöläisten oikeuksia käsittelevä komitea (*Committee on Migrant Workers*)

Määräaikaisraporttien käsittely

Yksinkertaistettu raportointimenettely

Ote CEDAW-komitean suosituksista Suomalle (2014)

"19. Komitea muistuttaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevasta yleissuosituksesta nro 19 (1992) ja kehottaa sopimusvaltiota:

- a. osoittamaan **riittävä rahoitus** naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmalle ja naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen tähtääville strategioille,
- b. perustamaan valtioneuvostoon tehokkaan ja riittävästi rahoitetun **institutionaalisen mekanismin** koordinoimaan, valvomaan ja arvioimaan toteutettujen toimien tehokkuutta,
- c. ryhtymään konkreettisiin toimiin edistääkseen **sukupuolisensitiivisen kielen käyttöä** julkisessa keskustelussa perheväkivallasta ja tiedottamaan sen sukupuolittuneisuudesta,

(jatkuu seuraavalla sivulla)

- d. ryhtymään **tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin** kieltääkseen pakollisen sovittelun lähisuhde- ja perheväkivaltatapauksissa,
- e. tarkistamaan **raiskausrikoksia koskevaa lainsäädäntöään** [--],
- f. varmistamaan, että käytettävissä on **riittävä määrä turvakoteja** [--],
- g. avaamaan **raiskauskriisikeskuksia, ilman lähetettä tai ajanvarausta toimivia keskuksia ja maksuttomia ympärivuorokautisesti päivystäviä puhelimia**, jotka suojelevat ja auttavat kaikkia väkivallan naisuhreja, mukaan lukien maahanmuuttajanaiset, vammaiset naiset ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset, ja
- h. ratifioimaan ilmoittamassaan aikataulussa **Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.**"

Komiteoiden yleiskommentit ja suositukset

- Sopimusvalvontaelin voi antaa yleiskommentteja ja yleisiä suosituksia valvomansa sopimuksen tulkinnasta
 - Yleiskommentit ja suositukset voivat koskea jotakin tiettyä sopimuksen artiklaa tai jotakin laajempaa teemaa
- Esimerkiksi TSS-komitea on antanut yleiskommentteja mm. TSS-sopimuksen valtioille asettamista velvoitteista (yleiskommentti nro 3), ikääntyneiden TSS-oikeuksista (nro 6), oikeudesta veteen (nro 15) ja oikeudesta nauttia oikeudenmukaisista ja suotuisista työoloista (nro 23)
- Yleiskommentit ja lausunnot voivat olla myös komiteoiden yhteisiä
 - esim. lapsen oikeuksien komitean ja naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean yleiskommentti haitallisista käytännöistä (mm. lapsiavioliitot, naisten sukupuolielinten silpominen, moniavioisuus ja kunniarikokset)

VI. OSA

YK:n ihmisoikeusneuvosto

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKÖRÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

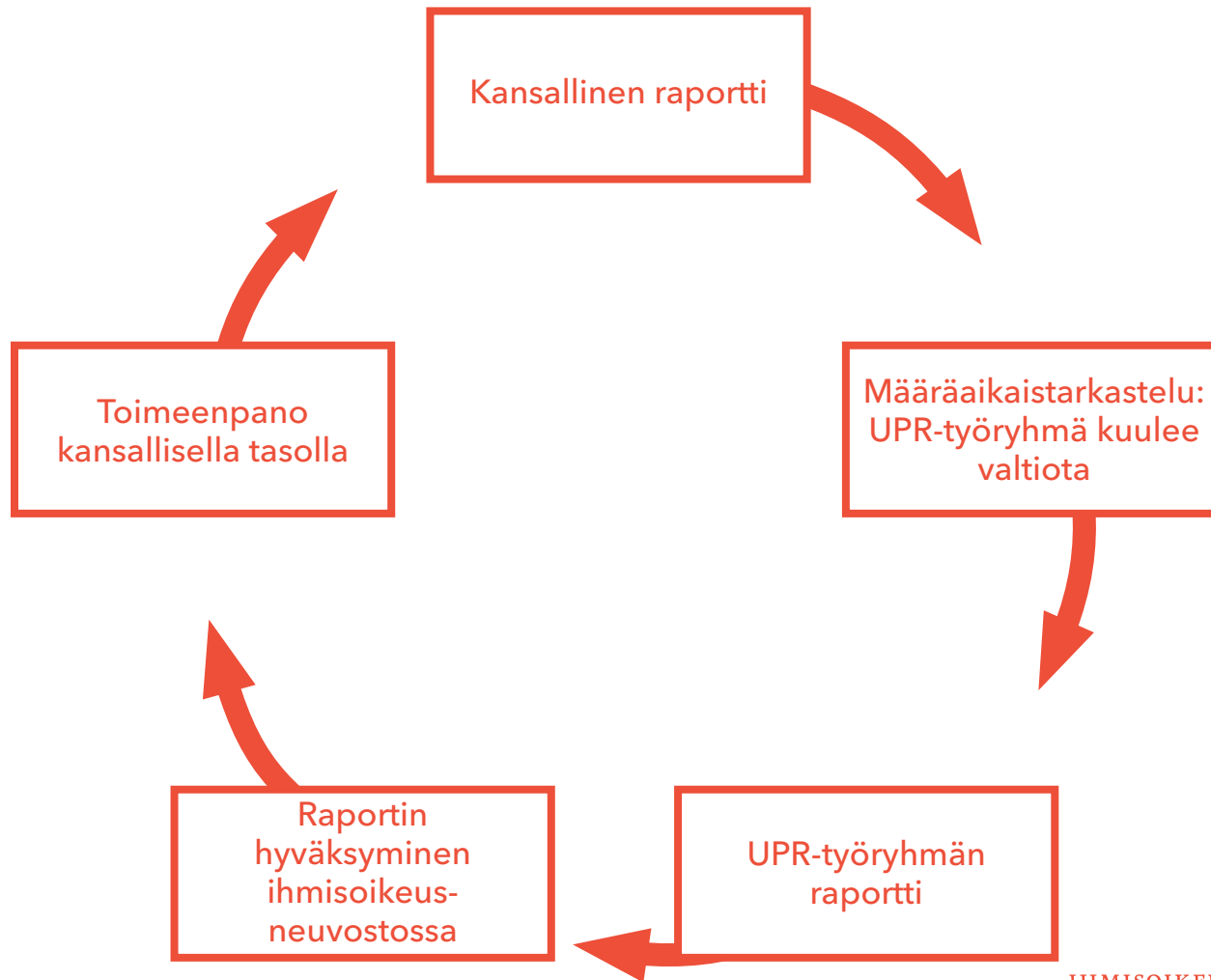
Ihmisoikeusneuvosto (Human Rights Council)

- Edistää ihmisoikeuksien toteutumista maailmanlaajuisesti
- Korvasi aikaisemman ihmisoikeustoimikunnan vuonna 2006
- Jäsenenä 47 valtiota
 - valitaan alueellisen ryhmäjaon mukaan
 - kolmen vuoden toimikausi
 - kolmannes jäsenistä vaihtuu vuosittain
- Kokoontuu Genevessä
- Istuntoja vuosittain vähintään kolme, yhteensä vähintään kymmenen viikon ajan
- Tarpeen mukaan erityisistuntoja
- Toimintamekanismit: ihmisoikeuksien yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu, erityistoimenpiteet, valitusmenettely
- Ihmisoikeusneuvoston neuvoa-antava komitea
 - asiantuntijaelin, joka osallistuu mm. valitusmenettelyyn ja antaa asiantuntijaneuvoja neuvostolle

Yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu

- Universal Periodic Review (UPR)
- YK:n yleiskokouksen päätöslauselma vuodelta 2006
- Täydentää muita valvontamekanismeja
- Raportit käsitellään YK:n ihmisoikeusneuvostossa
- **Kaikki** YK:n jäsenmaat arvioidaan vuorollaan neljän vuoden sykleissä
- Valtion tarkastelua avustaa ihmisoikeusneuvoston jäsenistä arvottu kolmen valtion troikka
- Perustuu **valtioiden** väliseen keskusteluun ja vuorovaikutukseen
 - UPR-prosessissa harjoitetaan myös politiikkaa
 - Ihmisoikeusneuvoston istunnossa, jossa raportti hyväksytään, puheoikeus on valtioiden lisäksi kansallisella ihmisoikeusinstituutiolla sekä kansalaisjärjestöillä, joille ECOSOC on myöntänyt neuvoa-antavan aseman
- Valtio hyväksyy, hyväksyy osittain tai hylkää sille annetut suositukset
- Kolmas kierros 2017-2021
- Suomen raportit: 2008, 2012 ja 2017

UPR-prosessi

UPR-kierroksella 2012 suositeltiin muun muassa, että Suomi...

- vahvistaa edelleen pyrkimyksiään **ratifioida** kansainvälinen yleissopimus kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta (CED-yleissopimus) (Argentiina)
- toteuttaa tehokkaita **oikeudellisia toimia ja käytännön toimia poistaakseen kaikenlaisen syrjinnän ja väkivallan**, jota kohdistetaan naisiin ja lapsiin, erityisesti vammaisiin, maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisiin sekä etnisiin ja uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluviin naisiin ja lapsiin, etenkin muslimeihin ja romaneihin (Iran)
- varmistaa, että ihmiskaupan uhreiksi joutuneet naiset tunnustetaan **ihmiskaupan uhreiksi** ja heitä suojellaan ja autetaan (Slovenia ja Yhdistynyt kuningaskunta)
- soveltaa vaihtoehtoisia toimia **otettaessa säilöön turvapaikanhakijoita** ja laittomassa asemassa olevia maahanmuuttajia, mukaan lukien lapset ja muut haavoittuvassa asemassa olevat, ja luo järjestelmän tämän käytännön tarkastelemiseksi (Uruguay)

Ihmisoikeusneuvoston alaiset erityistoimenpiteet (Special Procedures)

- Maakohtaisia tai temaattisia
- Erityisraporttiijat (mm. ihmisoikeustilanne miehitetyillä Palestiinalaisalueilla, 1993 ➡)
- Itsenäiset asiantuntijat (mm. ikääntyneiden oikeudet, 2013 ➡)
- Asiantuntijaryhmät ja työryhmät (mm. mielivaltaiset pidätykset, 1991 ➡)
- Ovat itsenäisiä ja riippumattomia toimijoita
- Määräaikaisia, mutta useimmissa tapauksissa mandaatti uusitaan
 - temaattiset 3 vuotta, maakohtaiset vuoden kerrallaan
- Tehtävät vaihtelevat mandaatin mukaan: tutkimukset, raportointi, maavierailut, edistämistyö...
- Tällä hetkellä 41 temaattista ja 14 maakohtaista mandaattia [huhtikuu 2016]
- Lisäksi YK:n pääsihteerillä on erityisedustajia, joiden mandaatit voivat liittyä ihmisoikeuksiin

VII. OSA

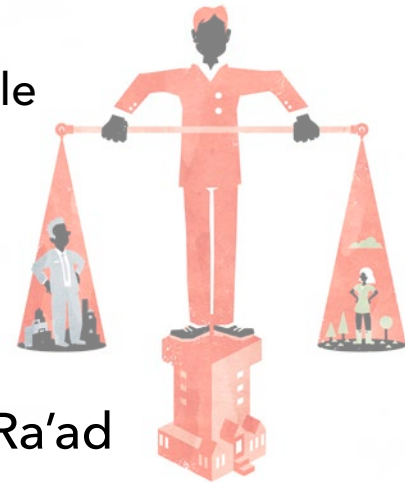
YK:n ihmisoikeusvaltuutettu

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisoikeusvaltuutettu (High Commissioner for Human Rights) ja ihmisoikeusvaltuutetun toimisto

- Perustettu vuonna 1993
- Tehtävänä ihmisoikeuksien edistäminen ja turvaaminen kaikkialla maailmassa
- YK:n ihmisoikeustyön koordinointi
 - mm. ihmisoikeusindikaattoreiden kehittäminen, tuki valtioille ihmisoikeusasioissa, sihteeristötuki ihmisoikeussopimusten valvontaelimille, ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus...
- Toimistot Genevessä ja New Yorkissa sekä alueellisia ja maakohtaisia toimistoja ympäri maailmaa
- Nykyinen ihmisoikeusvaltuutettu on jordanialainen Zeid Ra'ad Al Hussein

Ihmisoikeuksien valtavirtaistaminen YK:ssa

- Ihmisoikeusvaltuutettu ja hänen toimistonsa edistävät ihmisoikeuksien valtavirtaistamista YK:ssa
- Pääsihteerin Ban Ki-Moonin Human Rights Up Front -politiikka
 - Ihmisoikeudet ja siviilien suojeleminen ovat YK-järjestelmän ydinvastuualueita
 - Konfliktien ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen ja tehokkaat toimenpiteet
- Ihmisoikeudet ovat läpileikkaavasti läsnä koko YK-järjestelmässä
 - mm. YK:n kehitysohjelma UNDP, UNICEF, UN Women...
- Kehitysyhteistyö, kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 2030)
- Rauhanturvaaminen ja rauhanprosessit

VIII. OSA

YK ja kansalaisyhteiskunta

OHJELMOINTIKESKUS
MÄNNISKÖLÄISYYSKESKUS
HUMAN RIGHTS CENTRE

YK:n yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa

- Sekä kansainväliset että kansallisella tasolla toimivat kansalaisjärjestöt ovat YK:n tärkeitä kumppaneita
- YK rahoittaa ja tukee kansalaisjärjestöjen toimintaa (mm. OHCHR)
- Ihmisoikeuspuolustajien tukeminen
 - Ihmisoikeuspuolustajia koskeva julistus (YK:n yleiskokouksen päätöslauselma vuodelta 1999)
 - Ihmisoikeuspuolustajien tilannetta käsittelevä erityisraportointi (mandaatti perustettu vuonna 2000)
 - Useat YK:n elimet ovat ilmaisseet huolensa kostotoimenpiteistä, jotka ovat kohdistuneet YK:lle tietoja antaneisiin ihmisoikeuspuolustajiin
- Järjestöt, joille ECOSOC on myöntänyt konsultatiivisen eli neuvoa-antavan aseman, voivat osallistua YK:n konferensseihin ja niitä valmisteleviin kokouksiin sekä edustautua YK-järjestelmässä
 - Voivat osallistua mm. YK:n ihmisoikeusneuvoston istuntoihin tarkkailijoina
- Yksi kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tehtävistä on toimia linkkinä YK:n ja kansalaisjärjestöjen välillä

Kansalaisjärjestöt tiedonvälittäjinä ja "vahtikoirina"

- Kansalaisjärjestöt voivat välittää tietoa ihmisoikeuksien toteutumisesta muun muassa UPR-prosessissa ja sopimusten määräaikaisraportoinnin yhteydessä (lausunnot, varjoraportit, tapaamiset, oheistapahtumat)
- Kansalaisjärjestöiltä pyydetään tietoja usein myös esimerkiksi OHCHR:n ja erityistoimenpiteiden raportteja varten
- YK-toimijat kuten erityisraportoijat tapaavat mielellään kansalaisjärjestöjä maavierailuillaan
- Ulkoministeriö tarjoaa kansalaisjärjestöille mahdollisuuden kommentoida Suomen määräaikaisraporttien luonnoksia
- Ihmisoikeuskeskus on julkaissut epäviralliset suomen- ja ruotsinkieliset käännökset kansalaisjärjestöille suunnatusta YK:n ihmisoikeussuosituksen seurantaoppaasta. Opas on ladattavissa Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilta.

Hyödyllisiä lähteitä ja linkkejä

Tietoa YK:n ihmisoikeusjärjestelmästä

- YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto: <http://www.ohchr.org>
- YK:n ihmisoikeusneuvosto: <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/pages/hrcindex.aspx>
- Keskeiset ihmisoikeusinstrumentit ja sopimusten tekstit:
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx>
- Minnesotan yliopiston sähköinen ihmisoikeuskirjasto: <http://www1.umn.edu/humanrts/>
- YK:n alueellinen tiedotuskeskus UNRIC: <http://www.unric.org/fi/>
- Suomen YK-liiton ihmisoikeussivut: <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet>
- Ihmisoikeudet.net: <http://www.ihmisoikeudet.net/>
- Suomen ratifioimat YK:n ihmisoikeussopimukset ja määräaikaisraportit ulkoministeriön sivuilla: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=31460&contentlan=1&culture=fi-FI>
- Sopimustekstit Finlexissä: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/>
- Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussuositusten seuranta: Käytännön opas kansalaisjärjestöille
<http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut/yhdistyneiden-kansakuntien-yk-ih/yhdistyneiden-kansakuntien-ihmis/>

**IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE**

Ihmisoikeuskeskus / Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

FI-00102 Eduskunta-Helsinki

Puh.: 09-4321

www.ihmisoikeuskeskus.fi

ihmisoikeuskeskus@eduskunta.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus